

односельчан. Передачі переконують кожного в тому, що мати, батько – найдорожчі люди. Їх розум, доброта, воля, любов творять щастя дітей, родини.

Про матір ведеться мова не раз – у сімейному колі і на виховній годині, по радіо і телебаченню, тоді, коли учні відвідують виробництво чи зустрічаються з матерями на шкільному святі. Учням протягом всіх років навчання не раз пропонується замислитися над тим, ким є мати в нашому житті. Так дорослішає думка і глибшають почуття дітей, а робота, що утверджує культ матері, стає більш дієвою від того, що вчительський колектив як на уроках, так і в позакласній та позашкільній роботі свідомо використовує найменшу педагогічну можливість для того, щоб учні все частіше приходили до висновку: все, що в них є доброго, розумного, світлого, йде від матері і батька. „Де б ти не був, – говорить О.Захаренко, – якщо тебе кличе мати, школа – прилети, прилинь до домівки, зайди в другу рідну домівку, де минуло твоє дитинство і юність” [1,139].

Аналіз теоретичної спадщини і практичної діяльності директора Сахнівської середньої школи Корсунь-Шевченківського району Черкаської області академіка АПН України О.А.Захаренка дав змогу нам прийти до висновку, що виховання глибокої поваги до батьків, старших було наріжним каменем всієї системи родинного виховання, запропонованої і реалізованої педагогом-новатором у 60-90 роки ХХ століття. Погляди О.Захаренка на виховання в учнів поваги до батьків, старших актуальні і в наш час. Школа, на думку педагога, у здійсненні виховних завдань не може обійтися без родини. Так і родина без школи не зможе виконати свою основну функцію.

Наступним етапом нашої роботи виступатиме розробка складових багатогранної діяльності педагогічного колективу Сахнівської середньої школи у вихованні поваги до батьків, старших, шанованих людей громади.

Література:

1. Захаренко О.А. Слово до нащадків: Наук.-попул. видання / Упоряд. Н.М.Чепурна – К.: СПД Богданова А.М., 2006. – 216 с.
2. Школа над Россю / О.А.Захаренко, С.М.Мазурик. – К.: Рад. школа, 1979. – 150с.
3. Захаренко О.А. Виступ на обласній освітянській конференції „Мудрість в літах. Мудрість в праці. Мудрість в здоров’ї” м.Черкаси, Україна. – 1987. / Приватний архів родини Захаренків. – п.48.
4. Захаренко О.А. Виступ на пленумі ЦК КПРС м.Москва, Росія. – 1984. / Приватний архів родини Захаренків. – п. 18.
5. Захаренко А.А. О целенаправленности воспитательной работы // Советская педагогика. – 1979. – №1. – С. 55-59.
6. 210 шкільних лінійок. Загальношкільні лінійки, проведені в сільській школі протягом 1998-2000 року: Метод. посіб. / О.А.Захаренко, С.О.Захаренко. – Сахнівка: б.в., 2002. – 295 с.
7. Захаренко А.А. Мое село, мои дети // Сельская новь. – 1989. – №9. – С. 1-3.
8. Становлення громадянина / О.А.Захаренко, С.М.Мазурик. – К.: Т-во „Знання” Української РСР, 1976. – 31 с.

УДК 378.147.03

Н.Д. Карапузова

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СЕРЕДОВИЩА ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Анотація. Стаття присвячена проблемі пошуку педагогічних умов і технологій організації учбово-виховного процесу у вищій школі, сприяючих ефективному

використанню педагогічних інновацій майбутніми вчителями початкових класів в своїй професійній діяльності.

Аннотация. *Статья посвящена проблеме поиска педагогических условий и технологий организации учебно-воспитательного процесса в высшей школе, способствующих эффективному использованию педагогических инноваций будущими учителями начальных классов в своей профессиональной деятельности.*

Annotation. *The article illuminates the problems of studying and bringing-up process organizing at the Departments of Primary Teachers Education. The aim of this organizing process is to create the definite conditions of providing innovations into the studying process of primary school, being supported with the complex of organizing, methodic and psychological activities.*

Потреба в інноваційній спрямованості педагогічної діяльності в сучасних умовах розвитку освіти викликана необхідністю оновлення організації навчально-виховного процесу в навчальних закладах різного типу. Інноваційні педагогічні технології стають типовим явищем освітянської практики, готовність до їх застосування – вимогою до усіх педагогів.

Головним у цьому процесі має стати питання підготовки вчителя-інноватора початкових класів, який володіє проєктивним мисленням, перспективними педагогічними технологіями, є суб'єктом особистісного і професійного зростання, вміє “економно й цілеспрямовано вести учнів до заздалегідь визначеної мети” [3, 217].

На стан готовності педагогів здійснювати інноваційну діяльність вказують результати наших досліджень, які проводилися серед учителів початкової школи. Так встановлено, що серед педагогів, які брали чи беруть участь в експериментах та апробації інновацій, лише 28% вважають себе достатньо підготовленими до експериментальної роботи, 53% оцінюють свою підготовленість як задовільну, 19% – як незадовільну. Нерідко вчителі початкових класів недооцінюють важливість створення всіх умов для застосування певної інновації, вихоплюючи кілька елементів, які здаються їм найцікавішими. У такому разі не можна вважати, що застосовується цілісна інноваційна технологія навчання, а отже й сподіватись на очікуваний результат.

Технологія застосування інноваційних методів навчання та виховання молодших школярів, як правило, знаходить своє відображення в організації підготовки педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах освіти. Однак і серед викладачів, які забезпечують підготовку майбутніх фахівців для початкової школи, існують різні погляди на створення, опанування і використання педагогічних інновацій, а саме: 46% викладачів беруть участь у використанні і розповсюдженні педагогічних нововведень і підтримують їх; 54% – застосовують спроби реалізувати нововведення на практиці в силу суспільної думки, що склалася, починаючи з нормативних документів.

Ми вважаємо, що однією з основних причин подібної ситуації є відсутність у вищих закладах освіти, на факультетах, де здійснюється підготовка вчителів початкових класів, відповідних кафедр інноваційного середовища – певних умов, підкріплених комплексом заходів організаційного, методичного, психологічного характеру, які забезпечують введення інновацій у навчально-виховний процес [5, 149]. Відсутність інноваційного середовища веде до методичної невідповідності викладачів, до їх слабкої інформованості з питань педагогічних інновацій, що проявляється у недостатній методичній підготовці майбутніх учителів початкових класів. Тільки інноваційна спрямованість формування професійних знань, умінь і навичок студентів передбачає залучення їх до діяльності по створенню, засвоєнню і використанню педагогічних новацій

у практиці навчання та виховання молодших школярів, створення певного інноваційного середовища у початковій школі. Майбутній вчитель початкових класів повинен бути підготовленим до відбору, оцінки і застосування в своїй діяльності досвіду колег чи пропонованих наукою нових ідей та методик, тобто до педагогічного моніторингу. Отже, інноваційне середовище знаходить реальне відображення у відношенні педагогів до педагогічних інновацій.

Інновація означає нововведення, новизна. Основним показником інновації є прогресивні засади в розвитку вищого навчального закладу у порівнянні з усталеними традиціями і практикою. Тому інновації в системі освіти пов'язують із внесенням змін: у мету, зміст, методи і технології, форми організації та систему управління; в характер педагогічної діяльності та організацію навчально-пізнавального процесу; в систему контролю на оцінки рівня навчання; в систему фінансування; в навчально-методичне забезпечення; в систему виховної роботи; в навчальний план і навчальні програми; в діяльність викладача та студента.

Теоретичні та практичні аспекти інноваційної педагогічної діяльності досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені: І. Богданова, О. Гохберг, Л. Даниленко, О. Євдокимов, І. Зязюн, І. Ісаєв, Н. Клокар, О. Козлова, В. Лазарев, К. Макагон, В. Олійник, Л. Подимова, М. Поташник, О. Савченко, С. Сисоєва, В. Сластьонін та інші. В основі їх досліджень лежать дві важливі проблеми педагогіки: проблема вивчення, узагальнення і розповсюдження передового педагогічного досвіду і проблема запровадження досягнень психолого-педагогічної науки в практику. Ми вважаємо, що інноваційне середовище лежить у площині об'єднання цих, пов'язаних між собою проблем. Їх об'єктивний взаємозв'язок полягає в тому, що вивчення, узагальнення і розповсюдження досвіду роботи викладачів має своєю кінцевою метою запровадження нового, передового в масову практику, щоб зробити стиль діяльності та мислення учасників навчального процесу більш прогресивним. Таким чином, результатом інновацій є використання теоретичних та практичних нововведень у цілісному педагогічному процесі.

Джерелами і складовими педагогічних інновацій є: соціальні перетворення і нове педагогічне мислення; суспільні, педагогічні, психологічні науки; сучасний передовий педагогічний досвід; історичний вітчизняний і зарубіжний досвід (надбання попередніх поколінь); народна педагогіка.

Стосовно педагогічних процесів у вищій школі інновація – це запровадження нового у мету, зміст, методи і форми навчання і виховання, в організацію спільної діяльності викладачів і студентів.

Механізм інноваційних процесів, зорієнтованих на підготовку вчителя початкових класів до творчої діяльності, реалізує принципи свободи вибору, проблемно-ситуативної організації навчання, стимулювання самоосвіти та самостійності, принцип розвитку творчого потенціалу та морально-вольової сфери, науково-методичного супроводу.

Обґрунтування сутності інноваційного середовища породжує необхідність пошуку таких умов його організації (навчально-виховного процесу), які будуть відповідати названим принципам і сприяти ефективному використанню інновацій студентами спеціальності "початкове навчання" у майбутній професійній діяльності.

У контексті інноваційної стратегії навчально-виховного процесу суттєво зростає роль викладача вищого навчального закладу, який забезпечує підготовку майбутнього вчителя початкових класів як безпосереднього носія новаторських ідей. Інноваційна діяльність стає обов'язковим компонентом особистої педагогічної системи. Соціально-психологічна та професійна готовність викладача до творчої діяльності передбачає відкритість, багатоваріантність, гнучкість і динамізм, орієнтує на використання різноманітних форм

роботи зі студентами. Викладач може виступати як автор, розробник, дослідник, користувач і пропагандист нових педагогічних технологій, теорій, концепцій.

Успішне застосування педагогічних інновацій у роботі викладача вимагає моделювання і оптимізації процесів створення, засвоєння і застосування нових ідей і технологій. Етап створення педагогічних інновацій включає:

- визначення нового в системі педагогічних інновацій;
- опис, пояснення сутності педагогічного нововведення;
- визначення сукупності об'єктивних і суб'єктивних умов для оптимальної реалізації нових ідей та технологій;
- зіставлення пропонованого нового з прийнятими критеріями педагогічних інновацій;
- локальне використання педагогічної інновації;
- експертна оцінка педагогічної інновації.

На етапі засвоєння педагогічних інновацій важливо, щоб вони були осмислені в категоріях педагогічної науки, використані самим викладачем і передані іншим викладачам чи студентам.

Етап засвоєння передбачає:

- педагогічний моніторинг основних ідей, концепцій, технологій, обробку матеріалу;
- розробку програми засвоєння інновації на індивідуально-творчому рівні;
- систематизацію раніш накопичених фактів із власного досвіду і досвіду використання інновацій іншими викладачами;
- практичне застосування педагогічних нововведень;
- аналіз і узагальнення отриманих результатів використання педагогічних інновацій; їх зіставлення й оцінка з досвідом попередньої педагогічної діяльності;
- співвіднесення мети і результатів використання інновацій у педагогічній діяльності викладача з критеріями педагогічних інновацій.

– на етапі запровадження педагогічних інновацій викладачами використовуються такі форми роботи:

- відвідування відкритої лекції викладача, який використовує передові технології навчання, з подальшим аналізом;
- повідомлення викладачам про педагогічну знахідку, нові прийоми і способи роботи на засіданні кафедри, методичного семінару;
- використання записаних на відеоманітофон лекцій, семінарських чи лабораторно-практичних занять, які проводили викладачі, ініціатори запровадження нового у процесі професійної підготовки спеціалістів;
- виступи викладача про досвід роботи колег на основі відвідування занять, бесід, спостережень;
- шефство досвідченого викладача-інноватора над молодими викладачами;
- відображення педагогічних інновацій у текстах лекцій, обговорення на кафедрах;
- організація виставок передового педагогічного досвіду викладачів;
- підготовка тез виступів і доповідей на науково-практичних конференціях;
- написання науково-методичних статей, які відображають педагогічні інновації, введені як безпосередньо авторами, так і викладачами-колегами;
- робота над навчальними посібниками, дисертаціями, монографіями з аналізом педагогічних інновацій викладачів вищої школи.

Отже, важливою умовою функціонування інноваційного середовища є спеціально організована діяльність викладача з питань створення, засвоєння та використання педагогічних інновацій.

Наступною умовою є чітке визначення змісту підготовки студентів та магістрантів спеціальності “початкове навчання” до запровадження інноваційних педагогічних технологій у майбутній професійній діяльності. У цілому підготовка вчителя до інноваційної діяльності передбачає його орієнтацію на творчість, відкритість, варіативність, динамічність у змінах, методах і формах роботи. Підготовка вчителів початкових класів до творчої діяльності, як правило, здійснюється засобами обов’язкових навчальних курсів та спецкурсів, які знайомлять студентів із сутністю державної інноваційної політики України в галузі освіти, змістом педагогічних інновацій та роллю педагога в інноваційній освітній діяльності, механізмом здійснення інноваційної діяльності в системі освіти України. Зокрема у нашому університеті майбутні вчителі початкових класів вивчають обов’язкові курси “Основи педагогічної майстерності”, “Основи наукових досліджень”, “Сучасні технології початкового навчання” та ряд спецкурсів. Так у курсі “Основи педагогічної майстерності” розкриваються сутність та специфіка педагогічної творчості, теоретичні та технологічні основи професійно-педагогічної діяльності, основи професійно педагогічного самовдосконалення, питання професійно-педагогічного спілкування та формування творчої особистості молодшого школяра у професійно-педагогічних системах тощо. У результаті засвоєння цього курсу майбутній педагог набуває не лише теоретичних знань, але, що є особливо значущим для вчителя початкових класів, й умінь та навичок професійно-педагогічного спілкування, педагогічної техніки, основ артистизму та основ самовдосконалення, організації творчості молодших школярів. Свою діяльність студент проектує не на репродуктивному чи раціоналізаторському рівнях, а на рівні конструктивному (творчому), навчаючись моделювати власні педагогічні технології.

Метою вивчення курсу “Сучасні технології початкового навчання” є підготовка майбутніх учителів початкової школи до вирішення дидактичних і виховних проблем на шляху управління педагогічним процесом з точно визначеними цілями, досягнення яких забезпечується завдяки цілеспрямованому і системному використанню нових освітніх технологій або їх елементів. Програма курсу націлена на розв’язання низки питань, серед яких першочергове значення мають: обґрунтування мети педагогічної інновації в системі загальнонаукового, методологічного і педагогічного знання; розкриття основних функцій нової галузі наукового знання, її ролі в теоретичному осмисленні процесів оновлення системи освіти за сучасних умов і в перспективі; вивчення понятійно-категоріального апарату основ педагогічної інноватики; з’ясування тенденцій розвитку інноваційних процесів у системі початкового навчання, ознайомлення студентів з новими технологіями у навчанні й вихованні учнів молодшого шкільного віку (авторська школа-комплекс М. Гузика, психолого-педагогічна система “розливальне навчання”, освітня програма “довкілля” В. Ільченко, школа життєтворчості особистості І. Єрмакова, програма всебічного розвитку дитини “крок за кроком” тощо); розвиток здатності майбутніх фахівців до творчого використання освітніх і виховних технологій або їх елементів у практичній діяльності; стимулювання студентів до пізнавальної активності; створення відносин співробітництва.

Програма курсу включає десять тем:

Тема № 1. Інноваційні технології – ефективний шлях удосконалення й розвитку педагогічного процесу.

Тема № 2. Педагогічні технології на основі особистісної орієнтації педагогічного процесу.

Тема № 3. Педагогічні технології на основі активізації та інтенсифікації діяльності учнів.

Тема № 4. Психологічні технології на основі ефективності управління та організації навчального процесу.

Тема № 5. Педагогічні технології з окремих навчальних предметів.

Тема № 6. Альтернативні педагогічні технології.

Тема № 7. Природо відповідні технології.

Тема № 8. Педагогічні технології розвивального навчання.

Тема № 9. Педагогічні технології авторських шкіл.

Тема № 10. технології виховання колективу.

Прискорюють темпи досягнення мети освіти та покращують її результати запроваджені у навчальний процес такі інноваційні методи: метод конкретної ситуації; метод інциденту; метод тренування чуйності; метод “мозкового штурму”; метод ділової гри; метод мікрвикладання, метод занурення; метод евристичних питань; метод багатомірної матриці; метод інверсії; метод емпатії, вітагенний метод тощо.

Курс практично зорієнтований у змістовому і технологічному плані, наповнений тренінгами, організаційно-діяльними іграми, співробітництвом і співтворчістю студентів і викладачів, елементами проектування педагогічних технологій. Освоївши курс, педагоги зможуть усвідомлено розробляти моделі професійної поведінки і реалізації різних педагогічних систем та механізмів їх впровадження.

Розділ “інноваційний менеджмент” курсу педагогіки вищої школи знайомить майбутніх магістрів початкового навчання із технологією підтримки і застосування педагогічних інновацій у навчально-виховний процес вищої та початкової школи на основі концепції діагностичного вивчення педагогічного досвіду, яка полягає у виявленні конкретних позитивних і негативних характеристик інноваційної діяльності. Знання критеріїв і вміння їх використовувати при оцінці педагогічних інновацій створюють основу для розвитку педагогічної творчості майбутнього вчителя початкових класів, засвоєння професійно-педагогічної культури. Ця проблема актуальна й тому, що викладачі не вміють аналізувати власний досвід і досвід своїх колег. Так, у ході нашого дослідження встановлено, що в числі найзначущих труднощів вчителі початкових класів вказували на несформованість умінь аналізувати й оцінювати власний педагогічний досвід і досвід інших учителів. Між іншим у кореляційній структурі професійно-педагогічної діяльності це вміння виступає одним із системоутворюючих. Сучасною педагогічною школою накопичено великий педагогічний досвід з розробки мікродосліджень психолого-педагогічного змісту, які допомагають викладачам оцінити власну педагогічну діяльність, ефективність використовуваних педагогічних технологій.

Модель підготовки майбутніх учителів початкових класів до застосування інноваційних методів навчання та виховання у своїй професійній діяльності включає в себе такі основні взаємозумовлені компоненти:

а) поінформованість про інноваційну педагогічну технологію шляхом: оволодіння змістом та методикою інноваційних педагогічних технологій; оволодіння технологією розробки та застосування педагогічних інновацій; визначення особистісної позиції щодо необхідності використання інноваційних педагогічних технологій на практиці;

б) технологізованість у формуванні компетентності студентів щодо розробки та використання інноваційних педагогічних технологій;

в) результативність підготовки студентів до використання інноваційних педагогічних технологій та її оцінку [4, 73].

Інноваційне середовище реалізує свої можливості (третя умова), якщо керівниками вищих педагогічних навчальних закладів будуть створені умови для поширення інформації про педагогічні інновації у початковій школі, що забезпечується організацією і проведенням

науково-практичних конференцій, проведенням методичних семінарів, тренінгів у навчальних закладах, подальшим поширенням інноваційної освітньої діяльності, спрямуванням інвестицій на потреби її забезпечення, підтримкою інноваційних освітніх проектів, заохоченням педагогів-новаторів, обдарованих студентів та магістрантів спеціальності “початкове навчання”. У цьому аспекті важливе значення має належне матеріально-технічного забезпечення навчального-виховного процесу вищої школи (кіно, аудіо- та відеозасоби, комп’ютери, телекомунікаційні мережі тощо), метою якого є не тільки створення як для викладачів, так і для студентів сприятливих умов для вільного доступу до навчальної та наукової інформації, але й запровадження інформаційних технологій у навчальний процес.

На жаль, сьогодні педагогічна освіта не задовольняє потребам сучасної початкової школи у поширенні інновацій. На всіх її рівнях педагогічний працівник не отримує своєчасної повної інформації про інновації, найсучасніші науково-методичні розробки. Тому й зміст підготовки майбутнього вчителя початкових класів не встигає своєчасно поповнюватись інформацією про інноваційні технології навчання. Очевидно, важливою умовою підтримки інноваційного середовища у вищих педагогічних закладах освіти є психолого-педагогічна самоосвіта, одним із показників якої є самостійне вивчення викладами та студентами відповідної літератури, що дає можливість не тільки бути обізнаним з педагогічними пошуками, але й знаходити практичні шляхи запровадження інновацій у власну діяльність.

Отже процес професійного становлення майбутнього вчителя початкових класів буде ефективнішим, якщо він спрямований на створення у вищому педагогічному закладі освіти, на педагогічних факультетах і на кафедрах інноваційного середовища умов для постійного пошуку, оновлення прийомів і способів професійної діяльності.

Перспективи вивчення організації інноваційного середовища у вищому педагогічному закладі освіти пов’язані з розробкою його моделі, яка забезпечить досягнення головної мети запровадження педагогічної інновації – підготовку висококваліфікованих фахівців для початкової школи.

Література:

1. Исаев И.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя: учебн. пособие для студ. высш. учебн. заведений. – М.: Издательский центр „Академия”, 2002. – 208 с.
2. Козлова О.Г. Сутнісні складові інноваційної діяльності вчителя. – Суми: ВВП „Мрія-1” ЛТД, 1999. – 92 с.
3. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних факультетів. – К.: Генеза, 2002. – С. 216-219.
4. Система педагогічної освіти та педагогічні інновації. Аналітичне дослідження: [проект пр ООН, МФ “Відродження”] / В. Олійник (керівник проекту), Я. Болюбаш, Л. Даниленко, В. Довбищенко, І. Єрмаков, С. Клепко; за ред. П. Згаги. – Полтава – Київ: ПОШПО, 2003. – С. 64-77.
5. Слостенин В.А., Подымова Л.С. Педагогика: инновационная деятельность. – М.: ИЧП „Издательство Магистр”, 1997. – 308 с.

Отформатировано: Отступ: Слева: 0 см, Выступ: 0,75 см, нумерованный + Уровень: 1 + Стиль нумерации: 1, 2, 3, ... + Начать с: 1 + Выравнивание: слева + Выровнять по: 1,63 см + Отступ: 2,27 см, Поз.табуляции: 0,75 см, по левому краю + 2,75 см, по левому краю + нет в 2,5 см

УДК 371.4

Г.І. Коберник

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА В УМОВАХ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

Анотація. В статті розкривається потенціал інтерактивних технологій навчання у формуванні основ життєвої компетентності молодших школярів на уроці у загальноосвітній школі.